

DÜNYA DEĞİŞİRKEN İSLAM BİRLİĞİ

Bölüm Yazısı: Alev Erkilet

Görsel Seçimi ve Görsel Altı Yazıları: Lütfi Sunar & Büşra Bulut

İslam birliği ideali 19. yüzyılın sonlarından itibaren Müslüman entelektüellerin ana gündemlerinden birisi olmuştur. Zira 19. yüzyıl boyunca Batı yayılcılığıyla birlikte Müslüman ülkeler birer birer bağımsızlıklarını kaybetmeye başlamışlardır. Birinci Dünya Savaşı bittiğinde dünyada neredeyse tek bir bağımsız Müslüman ülke kalmamıştır. Bu durum siyasi ve kültürel açıdan çok yaralayıcı neticeleri de beraberinde getirmiştir. Bu parçalanmışlık ve kopukluk İslamcılığın en önemli amaçlarından birisinin siyasi veya en azından kültürel bir birlik ideali olmasına yol açmıştır.

Dünya'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir döneme girilmiştir. Değişen siyasal koşullar, Soğuk Savaş'ın varlığı, iki kutuplu dünya, ABD'nin kendi hegemonyasına alan açma isteği ve sömürgelerdeki direnişin ve bağımsızlık taleplerinin yoğunlaşması sömürgeciliğın sona ermesine yol açmıştır. Müslüman toplumların birer ikişer bağımsızlıklarını kazanmaları bu ülkeler arasındaki ilişkilerin de yeniden canlanmasına yol açmıştır. Böylece Müslüman toplumların ortak meseleleri etrafında yürüyen ilişkiler gittikçe iş birliği imkânlarının artmasına da yol açmıştır. İslamcılık başından beri farklı coğrafyalarda da olsa Müslümanlar arası fikir ve dert birlikteliği üzerine vurgu yapmaktadır. Değişen koşullar Müslümanlar arası dayanışma ve ilişkiyi gittikçe kurumsal bir biçime büründürür. 1970'lerde kurulan İslam Konferansı Örgütü

(İKÖ) bu tür bir arayışın somutlaşmış hâlini temsil eder. İKÖ, her ne kadar kendisinden beklenen etkileri ortaya koyamasa da bir gündem olarak birlik idealini canlı tutar.

Bu bölümde İslam birliği fikrinin anlam ve bağlamı gerek Türkiye gerekse İslam dünyası açısından ve İslamcı dergilerde ele alındığı biçimiyle analiz edilmektedir. İslam birliği hem bir ideale hem de bir eylemler ve kurumlaşmalar bütününe karşılık gelir. Bu bölümde genel manada İslam birliği fikri üzerinde durulmaktadır. Bu anlamda İslam birliği fikrinin tarihsel bağlamı içinde sömürgeleştirme ve bağımsızlık hareketleriyle, İslam birliğini inşa etmek amacıyla ortaya konan somut proje ve girişimlerle ilişkisi ele alınmaktadır. Öte yandan ABD/NATO ve Avrupa Karşılığı, Sovyet Rusya ve sol emperyalizm eleştirisi, sömürgecilik eleştirileri gibi çeşitli biçimler alan emperyalizm karşıtı tutumlar bu bağlamda çok önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca üçüncü dünyacılık, Filistin meselesi ve antisiyonizm bu dönemin duyarlı olunan konularındandır. Dünyanın dört bir yanında devam eden İslami direniş hareketleri, dönemin sonuna doğru gerçekleşen İran Devrimi gibi önemli tarihsel olaylar Müslüman toplumların siyasal yönelim ve bilincini şekillendirmiştir. Bu dönem İslam birliği idealini şekillendiren cihat ve şehadet kavramlarının içerik ve mahiyetinin kavranması dönemin siyasi muhayyilesine kapsamlı bir bakış sunacaktır.

İslam Ülkeleri Konferansı ve sonuç bildirgesi İslamcı dergiler tarafından yakından takip edilmiştir.

Yeniden Millî Mücadele, 7. Cilt, 329. Sayı,
Mayıs 1976, Kapak

odaklanmış muhafazakâr bir yaklaşım hâkimdir. Bu dönem kabaca 1923 ile 1950 arasına tekabül eder.

- 1950-1970 yılları arası, kısmi de olsa bir toparlanma ve özgüven artışı ile dış dünyaya açılma gayretinin söz konusu olduğu dönemdir. Bu dönemde Müslüman toplumlarla aktif biçimde temasa geçilmiş olsa da siyasal, ekonomik ve askeri dış baskılardan kurtulma kaygısı tüm halklar için öncelikli sorun olarak öne çıkmıştır.
- 1970'lerin ortalarından itibaren İran Devrimi'ne giden taşların döşenmesi, Afgan Cihadı, Suriye Müslüman Kardeşler Hareketi ve Pakistan'da şeriatın ilanı gibi önemli tarihi olaylar kurumsal ümmetçilik tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. İslam birliği arayışı, kurumsallaşma gayreti ve nihayet hilafet tartışmasının öne çıkması bu üçüncü dönemde gerçekleşmiştir. Bugün hâlâ devam eden bir tartışma olarak, Türkiye önderliğinde İslam dünyası tasavvurunun güçlenmesi bu sürecin son aşaması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'nin İslami geçmişiyle tüm bağlarının kopartılmaya çalışıldığı Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde, Türkiye Müslümanları topyekûn bir var olma ve Müslüman kimliklerini koruma mücadelesine girmişlerdir. Bundan ötürü, 1970'lerin ortalarına kadar aktif bir ümmetçilikten ziyade var olanı muhafaza çabası ve imanı tehdit ettiğine inanılan diğer fikirlerle -Komünizm ya da Siyonizm- mücadele daha fazla öne çıkmış eğilimlerdir (Erkilet, 2016; Çolak, Aksu & Tapan, 2016). Türkiye Müslümanları, 1960'lar itibarıyla dünya Müslümanlarının kaderi ve uğradığı zulümlerle ilgilenmeye başlamıştır. Bu duruma bir misal olarak, ülke dışındaki İslami hareketlerle "maslahat" icabı fazla ilgilenmeyen, içe kapalı ve savunmacı özellik

gösteren Nur hareketinin gazete ve dergilerinin bile (örneğin *Zülfikar Mecmuası*), Nasır dönemi Mısır'ı ve oradaki Müslümanların durumu hakkında eleştirel haberler yapmaktan çekinmemeleri verilebilir. Bu yazılar sonrasında hareket, Mısır'daki kollarının zarar görebileceği endişesiyle sert eleştirilere de uğramıştır. Bu eleştirilere karşı, Müslümanların öldürülmelerine ya da hapse atılmalarına rıza gösterilemeyeceği, Nasır'ın İslamiyet ve Müslümanlıkla ilgili davranışları ortada iken onun rejimine söz söylememenin haksızlık karşısında susmak anlamına geleceği vurgulanmıştır. Demek ki görece daha içine kapalı Nur hareketinin dergileri bile kendileriyle ilgili olumlu faaliyetleri duyurmaya daha fazla yer ayırsalar da artık ümmetin diğer parçalarıyla da ilgilenmeye başlamışlardır.

Dönemin önemli yayınlarından olan *Hilal* (1958-1993) ve *İlahi Işık* (1966-1973) gibi pek çok dergide, Siyonizm ve İsrail birincil problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı dergilerde, dönemin sağ siyasetinin alamet-i farikalarından biri olan Süleyman Demirel'in Adalet Partisi'nin liselere din dersi koyma talebi ve cuma namazına giden bir öğretmenin maaşının kesildiğine ilişkin haberler yer almaktadır. Bunlar, dönemin laik zihniyetinin baskılarına karşı gösterilmiş bir tavır olarak zikredilebilir. *İlahi Işık* dergisinin 15 Mayıs 1968 tarihli sayısında, "İnsanların saadeti birliğe yönelmekle mümkündür." denilerek birlik temasının altı çizilirken; öte yandan, "Patrikhanenin sınır dışı edileceği Yunan hükümetine resmen bildirildi." haberi yer almıştır. Lydia Morris'in (2002) sınıf-altı için kullandığına benzer bir "tehlikeli yabancılar" söylemi devam etmektedir. Yahudiler, Rumlar veya komünistler tarafından sarılmış olma kaygısı merkezde durmaktadır. Ekim 1969 tarihli *İlahi Işık* dergisinde yer alan "Yahudi kamçısı komünistler", "Amerikalılar", "komünist sızması" gibi ifadeler

Necmettin Erbakan'ın, İslam Teşkilatı Şeref Üyeliği sebebiyle çıktığı gezi dönüşünde Müslümanların birliği üzerine yaptığı vurgular yer almaktadır.

Sebil, 4. Cilt, 189. Sayı, Ağustos 1979, 15. Sayfa

İslam birliği ideali İslamcılığın önemli unsurlarından biridir. Sebil dergisi İslam ülkelerini bir araya getiren İslam Devletleri Konferansı'nın 1978 yılında İstanbul'da yapılmasını "yuvaya dönüş" olarak veriyor.

Sebil, 1. Cilt, 20. Sayı, 14
Mayıs 1978, Kapak

buna örnek verilebilir. Yine aynı dergide yer alan "Resulullah'a Uymayan İslami Liderler" başlıklı yazı, siyasetin İslami, modelin de Hz. Peygamber olması gerektiğinin yanı sıra Batı ilminin önemli olduğu ve bu ilmin de alınması gerektiğinin altını çizmektedir. Bu örnekler ışığında dergideki söylemlerin klasik İslamcı tezlerle uyum arz ettiği görülmektedir. Söz konusu dönemde pek çok derginin, ümmetin ve dünya Müslümanlarının sorunlarına karşı çekingen bir hassasiyet gösterdiği söylenebilir. Örneğin *Hilal* dergisinin 1967 Eylül sayısına bakıldığında, dünyadaki Müslümanların seküler ve baskıcı diktatörlerin elinden kurtarılamamasının yakıcı bir sorun olduğuna işaret edilmektedir. Nasır, Rıza Şah gibi diktatörlerin resimleriyle beraber "Bu Kurtarıcıların Tasallutundan Kurtulmanın Yolu" başlığı atılmıştır.

1970'lerin ikinci yarısında ise bir İslam toplumu inşa etme çabası öne çıkmaktadır. İslamcılık, cihat, ümmet, şeriat devleti gibi temalar yoğun olarak görülmektedir. 80 sonrası yayınlar içinde öne çıkan *Hilal* dergisinin 25 Aralık 1980 tarihli "III. İslam Zirvesine Doğru" başlıklı sayısında "Ordumuzun anarşi ve teröre karşı muzaffer olduğu"ndan bahisle komünizme karşı savaşan Afgan milleti övülmekte ve yeni iktidara gelmiş olan Reagan "iyi davranır" ise dünyanın daha iyiye gidebileceği gibi naif bazı değerlendirmelerde bulunmaktadır. Yazarları arasında Salih Özcan, Said Çekmegil gibi isimlerin bulunduğu *Hilal* dergisinin Mayıs 1982 tarihli sayısında da geçmişten gelen kanaatlerin aşılması gerektiğinden bahsedilmekte; "eskiden profesyonellik yoktu, iddia ve dava vardı!" denilmekte, ancak iddiaların maliyeti çok olduğundan bundan böyle "iddia kılıklı tasavvurlar" yerine "uygulanabilirliği olan düşüncelere" odaklanılacağı beyan edilmektedir. Anlaşılan o ki, çok satan dergi çıkartmak amaçlanmıyor olsa da artık profesyonel dergicilik yapmak planlanmaktadır

ki bu husus İslamcı dergicilik bağlamında önemli bir kırılma noktası olarak değerlendirilebilir. Dergi, diğer Müslüman ülkelerden yazarlara da açılmış; *Le Monde*, *Arabia* gibi dergi ve gazetelerden çeviri yazılar yayımlanmaya başlamıştır. Aynı sayıda Filistin, Lübnan, Çin, Singapur ve Mısır gibi ülkelerdeki Müslümanların durumunu analiz eden yazıların yer alması, ümmet bilincinin güçlenerek devam ettiğini göstermektedir.

Bu örnekler Türkiye’de 1980 Darbesi’nden sonra oldukça heyecanlı bir söylemle sürdürülen İslami dava anlayışının kısmi bir “realizme” kaymış olduğunu göstermektedir. Türkiye’deki askeri darbe, İran Devrimi ve Afgan Cihadı’yla birlikte yükselen devrimci atılıma ket vurmuştur. Cihat, şehadet ve siyah bayrak romantizminin yerini edebiyat, sanat, akademi ve haber ağırlıklı; daha “serinkanlı” ve “uzun erimli” bir yayıncılık anlayışı almıştır. Ancak bu dönemde yayın hayatına başlayan *İktibas*, *Dünya ve İslam*, *Haksöz*, *Umran* ve *Tezkire* gibi dergiler, İslami bir düzenin inşası problemiyle çok daha sistematik bir biçimde ilgilenmeye başlamışlardır (Erkilet, 2019).

Dekolonizasyon/ Bağımsızlık

Süreçleri ve Direniş Hareketleri

1960-80 döneminde ümmetçilik daha ziyade “esaretten kurtulma/kurtarma” teması ile ilişkili görünmektedir. Bu bağlamda gerek sömürgecilerden gerekse onların yerini alan yerli işbirlikçilerin ağır din karşıtı baskılarından kurtulma ihtiyacı hissedilmektedir. Var olan inşa edici birlik temasının ağırlık kazanması, esir toplulukların ulusal kurtuluş mücadeleleriyle bağımsızlaşmalarına ya da çeşitli emperyalist güçlerin tasallutuna karşı İslami direnişlerin zaferine bağlı olarak özellikle 1980 sonrasında güçlenecektir. Örneğin, 10 Aralık 1979

“Kayıp halife” 1970’lerin İslamcılığında önemli bir temadır. *Hicret* dergisi İslam birliği idealine dönük İslam toplumlarından alınan görüşlere yer veriyor.

Hicret Dergisi, 19. Sayı, 24 Mart 1980

Misyonerlik faaliyetleri her zaman İslamcılarının gündeminde oldu.

*Yeniden Millî Mücadele, 6. Sayı,
10 Mart 1970*

tarihli *Hicret* dergisi, “İslam milletinin birliğiyle Amerikan emperyalizmini tökezlettik. Yaşasın İslam Kardeşliği” başlığını taşımaktadır. 1982 Haziran ve Temmuz sayılarının kapağında yine İsrail meselesi yer almaktadır: “İsrail’in cinayetler arenası Lübnan”. 1982 tarihli *İslami Hareket* dergisinin kapağında yer alan “Din yalnız Allah’ın oluncaya kadar” sloganıyla, Kur’an’daki, “Din yalnız Allah’ın oluncaya kadar savaşın” ayetine (Bakara 193) gönderme yapılmaktadır. Görüldüğü üzere, 1950 sonrasında bağımsızlık hareketleri İslam dünyasının gündeminde olmayı sürdürmüştür.

Ümmetçilik Anlayışı ve İslam Birliği İdeali

Akıncılar dergisinin 1979 Ekim sayısında Hasan el-Benna’nın “Müslümanlar İslam bayrağı altında tek bir devlet olmalıdır.” cümlesine gönderme vardır. Kasım 1979 tarihli sayısında ise “Müslümanlar kardeşler.” ile birlikte, “Pakistan’a sığınan Afgan mülteciler açlık çekiyor.” başlıkları öne çekilmiştir. Buradan anlaşılan odur ki, “Müslümanlar kardeşler” demek önemlidir ama İslam dünyası baştan başa bunun gereğini yerine getirmeyen rejimlerle doludur. Ümmetçi fikrin bir boyutu, bütünün her bir parçasının huzurlu ve onurlu bir biçimde insanca yaşamasının önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Mültecilere insanca yaşama koşullarını sağlamak da bu bağlamda düşünülen bir sorumluluktur. Ümmetçilik fikrinin bir diğer boyutu ise hilafet tartışmaları ile ilgilidir. Kasım 1979 tarihli *Hicret* dergisi, “İslam milleti Hicri 1400’e halifesiz girdi.” başlığı ile çıkarken, İslam milletlerinin birliğini vurgulamakla birlikte bir yandan da Türkiye’nin önderliğinde bir İslam birliği tezini dolaşıma sokmaktadır. Ancak Türkiye’nin bu görevlerini yerine getirebilmesi için bağımsız olması gerekir. Bunun önündeki engeller askeri, siyasi ittifaklar ve ekonomik

dışa bağımlılıktır. IMF bu dönemde dışa bağımlılık bağlamında üzerinde durulan problemlerden biridir. Örneğin, 18 Haziran 1979 tarihli *Tevhit* dergisinde Türkiye'nin IMF'ye teslim olması eleştirilmektedir.

Bu bağımsızlık ve birlik arayışlarının zaman zaman ulusalci temalarla karışmış olduğu ya da ümmetçiliğin Turancılıkla ilişkisinin kurulduğu da gözlenebiliyordu. *Yeniden Millî Mücadele* (YMM) dergisinin 11 Mayıs 1976 tarihli sayısında "Milli davalarımızın ısrarlı savunucusu" olarak 7. İslam Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı'nda esir Türkler meselesinin ele alınması gerektiğinden bahsedilmektedir. Dünya Türklüğünün üçte ikisinin esir olması önemli bir sorun olarak ifade edilmektedir. Sol düşünce bir karşı taraf olarak kodlanmaktadır. YMM'de, *Bayrak* gazetesi ile Otağ Yayınları'nın reklamları yer almaktadır. "Haberde doğruluk, yorumda dürüstlük, fikirde milliyetçilik" spot cümlesinin ve "Türkler mimaride Ayasofya'yı aşmışlardır." gibi yoğun Türklük vurgusu taşıyan başlıkların da gösterdiği üzere, dergide hatırı sayılır bir milliyetçilik eğilimi vardır. Buradaki hassasiyetin İslamcı ve ümmetçi olmaktan ziyade milliyetçi ve hatta Turancı sayılması mümkündür. Derginin 18 Mayıs 1976 tarihli sayısı, İslam Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı'nda İslam âleminin ortak problemlerinin ele alınması gerektiğinden bahsederken, Türkistan, Eritre, Kudüs, Kıbrıs, Filistin ve Filipinler'e atıf yapmaktadır. Bu sayıda "Osmanlı nasıl parçalandı?", "Türk kitap sanatları ve süslemeciliği", "Türkistan'a ağıtlar" gibi başlıklar da yer almaktadır.

Somut Proje ve Girişimler: İslam İş Birliği Teşkilatı (İİT), İslam Konferansı Örgütü (İKÖ)

İslam dünyasında ümmetçilik düşüncesinin gelişimi, somut proje ve girişimler çerçevesinde iki başlık

Necmettin Erbakan'ın İslam birliği söylemleri Avrupa basını tarafından sıklıkla Türkiye'nin Batı'dan kopuşu olarak lanse edilmektedir.

Sebil, 1. Cilt, 48. Sayı, 26 Kasım 1976

dönemdeki Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün laik-Kemalist, Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'ın Camp David Anlaşması'na imza atması nedeniyle İsrail hamisi, Suudi lider Halid'in de Vahhabi olmasından dolayı bir milyarlık İslam dünyasının hamisi olmaya uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu tartışmalardan, kendi iç dönüşümlerini gerçekleştirdiği takdirde İslam âleminin liderliğine en uygun ülkenin Türkiye olduğu sonucuna varılmaktadır. İslam'ın, ümmetin siyasi ve ahlaki örgütü olduğu yönündeki değerlendirmelerden beslenen bu yaklaşım, kendisini ilerleyen yıllarda pek çok dergide tekrar etmektedir.

İslam birliği ve ümmetçilik meselesini daha ziyade İslam dünyasının liderliği bağlamında ele alan yaklaşımın bir örneğini de Kadir Mısıroğlu'nun çıkardığı *Sebil* dergisinde (1976-82 ve 1988-92) görüyoruz. Derginin 1976 Mart sayısının "Avrupa'ya Kuyruk Olmak Yerine İslam Dünyasına Baş Olmamız için İslam Ortak Pazarı Kurulmalıdır." şeklindeki başlığı bu temayı özetlemektedir. Benzer şekilde, derginin 12 Mart 1976 sayısında "Şu Mübarek Veladet Yıldönümünde Milletçe Dahîlek Ya Resulullah Diyebilsek Lider Türkiye'dir!" başlığı atılmıştır. Bu, Mısıroğlu'nun merkezi temalarından biridir. Dolayısıyla İslamcı dergilerde ya da Türkiye İslamcılığında ümmet ya da İslam birliği anlayışını ele alırken, "Türkiye'nin ümmete önderliği" tartışmasını da analize dâhil etmek gerekmektedir. Bu tema farklı şekillerde tekrar tekrar işlenmiştir: *Sebil* dergisi 1978 tarihli "İslam Dünyası Kendine Bir Baş Arıyor" başlığında olduğu gibi. *Tevhid* dergisinin 1979 Ağustos sayısında "Ücretli Kölelere Duyurur: Halifesiz İslam Devleti Olmaz" başlığıyla yine benzeri bir tartışmaya gönderme yapılmaktadır.

Bu metinlerde ve benzerlerinde ümmetçilik genelde Türkiye merkezinde ele alınmakta; yatay ilişkiler çerçevesinde tanımlanma ve kurumsallaşma

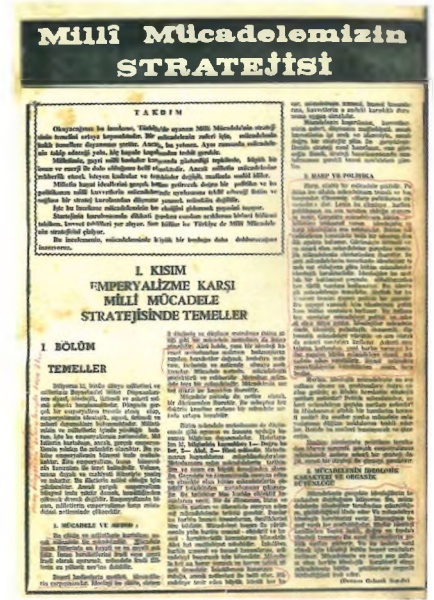

İslamcı dergilerde Batılı yayınlarda İslam hakkında yazılmış yazıların çevirileri sık sık yayınlanmıştır.

İslami Hareket, 19. Sayı, 20 Eylül 1979

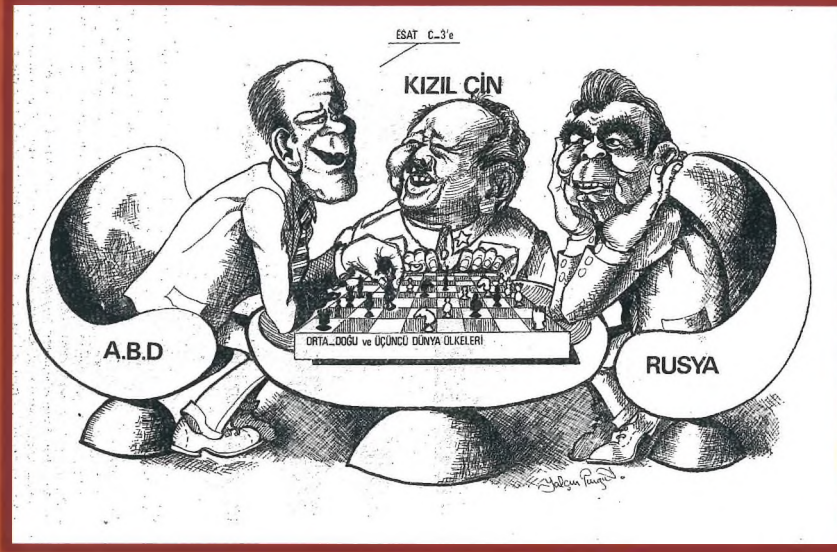
tehdidine karşı belli bir mesafe alınmış olsa da dinin temel hedef değil araç olarak algılandığı sağ muhafazakâr siyasetler ağırlık kazanmıştı. 6-13 Kasım 1973 tarihli *Yeniden Millî Mücadele* dergisi, “Dış Politikaya Dikkat: Amerika’nın Kullanmak İstedığı NATO Üsleri ve Türkiye’nin Güvenliği” başlığını atmıştır. Yazıda “ulusal güvenlik”, “ulusal dış politika” gibi terimler öne çıksa da dikkat çekilmek istenen, bir emperyalist güçten kaçarken bir başka emperyalist gücün hâkimiyetine düşmenin tehlikeleridir. Çare İslam siyasetidir. Nitekim Ocak 1979 tarihli *Tevhit* dergisinde de “kötünün iyisi” mantığı eleştirilmiş; NATO ile Rusya ya da Adalet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi arasında seçim yapma zorunluluğunun olmadığına işaret edilmiştir. Rusya ya da NATO arasında tercih yapmak yerine “İslam Birliği”, iç siyasette de İslamcı bir parti tercih edilmelidir. Bu değerlendirme, İslam’ın bir üçüncü yol olarak ortaya çıkışının göstergelerindedir.

Sola karşı sağın ya da Rusya’ya karşı ABD’nin yanında yer almanın çözüm olamayacağı tespiti, Aralık 1979 tarihli *Akıncılar* dergisinde de görülmektedir: “ABD Emperyalizminin Uşakları İslam Toplumlarından Defolun.” Aynı sayıda Mescid-i Haram’da gerçekleşen baskın için “ABD-İsrail ve Suud Krallığının Ortak Provokasyonu” başlığı atılmıştır. Hatırlanacağı üzere, 20 Kasım-4 Aralık 1979’da Suudi Arabistan eski ulusal muhafızlardan Cüheyman el-Uteybi önderliğinde Kâbe’ye bir baskın yapılmıştı. Literatüre Kâbe Baskını olarak geçen bu eyleme, 250 ila 1000 arasında militanın katıldığı iddia edilmektedir. Eylemcilerin 117’si eylem sırasında öldürülürken, 140’ı idam edilmiştir. Eylemcilerin, İslam’ın babadan oğula geçen saltanat rejimlerine karşı olduğu, bu nedenle gerçek bir İslam devleti kurulması gerektiği yönündeki temel talebine ek olarak, yabancı şirketlerle ortaklıkların feshi, ülkedeki yabancı

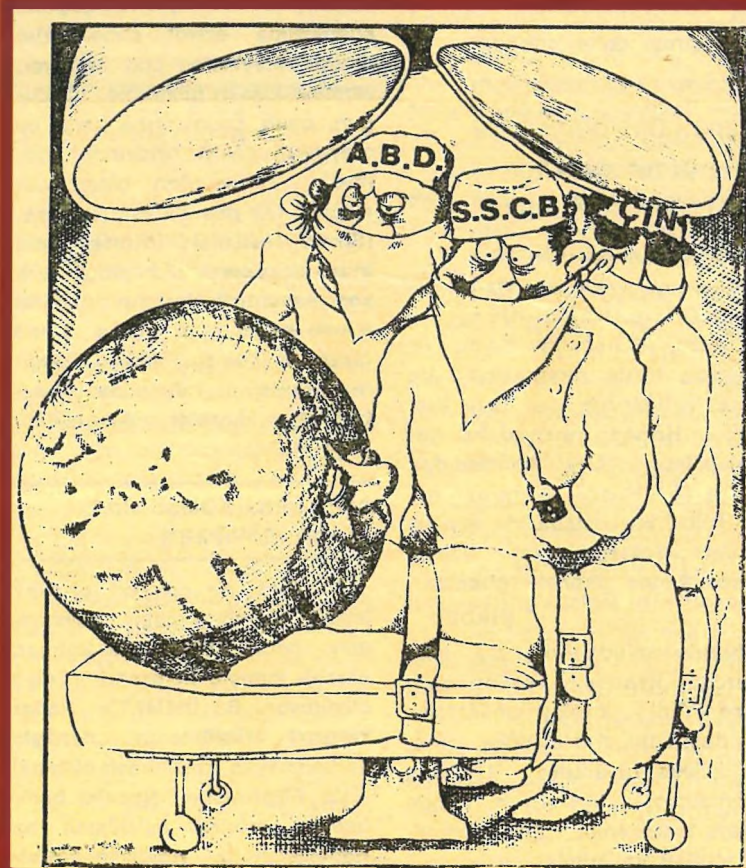
Antiemperyalist tavrın millî mücadele stratejisi zemininde tartışmaya açılması ve bu çerçevede değerlendirilmesine dönük bir örnek.

Yeniden Millî Mücadele, 30. Sayı, 25 Ağustos 1970

Ortadoğu ve üçüncü dünya ülkelerinin karşısındaki emperyalist güçler gösterilmektedir.

Gölge, 1. Cilt, 9. Sayı,
Ağustos 1976, 7. Sayfa

— PAYLAŞILAN DÜNYA —
(Türkiye kimin hissesine?..)

ABD, SSCB ve Çin'in dünya ülkeleri üzerindeki tahakkümüne örnek verilmiştir.

İslami Hareket, 1. Cilt, 7. Sayı,
Ağustos 1978, 7. Sayfa

Antiemperyalist söylem hem Sovyetleri hem de Amerika'yı içermektedir. İslamcılar çoğunlukla iki kutuplu dünyada iki güce de mesafelidir.

İslami Hareket, 26. Sayı, Mayıs 1980

Sömürgecilik Eleştirileri

Daha önce de altını çizmeye çalıştığımız üzere Müslüman dünya açısından birlik arayışları, hemen daima bu birliğin önünde engel teşkil eden, Müslümanları siyasi ve ekonomik müdahalelerle köleleştirerek zayıf ve çaresiz bırakan sömürgeci güçlere karşı yürütülen mücadelelerle birlikte düşünülmüştür. Örneğin Aliya İzzetbegoviç *İslam Deklarasyonu* kitabında “İkinci Dünya Savaşı bittiğinde dünya haritasında sadece dört bağımsız İslam ülkesi vardı; Türkiye, Afganistan, Suudi Arabistan ve Yemen.” demekte ve 1981 yılında bu rakamın 40’ın üzerine çıktığından memnuniyetle bahsetmektedir. Siyasi bağımsızlık mücadelesi Müslümanların kurtuluş mücadelesinin sadece bir parçasıdır ve kültürel ve sosyal mücadelelerle desteklenmeli ve tamamlanmalıdır, diyen İzzetbegoviç (2007, s. 139), İslam adına yürütülen mücadelelerin her zaman halkı gerçek manada harekete geçirebilen yegâne mücadele biçimi olduğunu da vurgulamaktadır. Ona göre, Sumatra’da, Java’da, Endonezya’da, Cezayir’de, Afganistan’da, Sudan’da, Somali’de, Kafkasya’da, Libya’da, Fas’ta, Hollandalı, Fransız, İngiliz, Rus sömürgecilere karşı yürütülen mücadeleler her zaman dinî motifli ve ana aktörleri de din adamları olan hareketlerdi (İzzetbegoviç, 2007). Bu mücadelelerin birincil amacı siyasi bağımsızlığa kavuşmak, nihai amacı ise “Fas’tan Endonezya’ya tropik Afrika’dan Orta Asya’ya kadar büyük İslam federasyonunun kurulması” idi (İzzetbegoviç, 2007, s. 201). İzzetbegoviç’in bahsettiği bu duyarlılık İslam âleminde her dönem bu duyguları ateşlemiş, kitleleri mobilize etmiştir. Türkiye’deki İslamcı dergiler de benzer duyarlılıkların izini sürmek bakımından pek çok ipucu sunmaktadır. 1960-80 dönemi, 1950 öncesinin zafiyetlerinden kısmen arınmış ama 80 sonrasında özgüvenli kurumsal inşa (Rönesans) çabalarına

tam olarak erişmemiş olmanın tipik geçiş dönemi özelliklerini taşımaktadır. Cezayir Bağımsızlık Savaşı, Filistin direnişi ve diğer mücadeleler takip edilmekte; Ortadoğu'da sömürgecilere karşı kazanılan başarılarla dikkat çekilmektedir. Örneğin *Hilal* dergisi Temmuz 1972 tarihli sayısını Basra Körfezi'nde istiklallerine kavuşan yeni devletler özel sayısı olarak çıkartmıştır: "İngilizlere karşı, İngilizlere rağmen". Bu sayıda Abu Dabi, Katar, Bahreyn, Dubai, Acman, Oman (BAE) tanıtılmakta; Abu Dabi emiri ile yapılmış bir mülakat yer almaktadır.

Üçüncü Dünyacılık

Üçüncü dünyacılık daha ziyade 1955 Bandung Konferansı, 1964 Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) ve 1966 Havana Tricontinental Konferansı gibi önemli oluşumlar çerçevesinde işlenmiş ve gelişmiştir. 82 ülkeden bağımsızlık hareketlerini, gerillaları ve bağımsızlığını kazanmış ülkelerin temsilcilerini bir araya getiren 1966 tarihli Afrika, Asya ve Latin Amerika Halkları Dayanışma Konferansı, antiemperyalistleri bir araya getiren dünyadaki en geniş kapsamlı toplantılardan biri olarak anılıyor. SSCB ve ABD'den bağımsız, "Bağlantısız" bir hareketin ve antiemperyalist bir Üçüncü Dünya projesinin tepe noktası olarak değerlendiriliyor ("Tricontinental", 2016). Emperyalizmi, sömürgeciliği ve yeni-sömürgeciliği lanetleyen duruşuyla Tricontinental ve Bağlantısızlar Hareketi, Ünlü'nün (2011, s. 1) de dediği gibi güneyin yoksul ve ezilmiş çocuklarını kuzeye karşı direnmeye çağırarak kalmıyor, gelişmiş ülkelerin madunlarını da kendi organik parçası olarak görüyordu. Türkiye İslamcılığının iyi bildiği Martinikli devrimci Frantz Fanon (1925-1961) da Üçüncü Dünyacı düşüncenin önde gelen isimlerinden biriydi. Ali Şeriatî Fransa'da Fanon'la ve şair, oyun yazarı Aime Césaire ile karşılaşmış ve onlardan etkilenmişti.

CHP iktidarı IMF'ye bağımlılığı gerekçesiyle sık sık eleştirilmektedir.

Şura, 27. Sayı, 17 Temmuz 1978

Türkiye'deki NATO üsleri uzunca bir süre İslamcı söylemde en önemli eleştiri konularından birisiydi.

Şura, 37. Sayı, Ekim 1978

Ünlü'ye göre "Şeriatî, negritude'u Farsilik ve Şiilik bağlamına aktarmıştı" (2011, s. 30). Bu değerlendirmenin imalarını tam olarak anlayabilmek için negritude'un ne demek olduğu üzerinde durmak gerekir. Négritude ya da Fransızca négritude, 1930-40 ve 50'lerde Paris'te oturan ve Fransızca konuşan Afrika ve Karayip kökenli yazarlar arasında ortaya çıkmış olan edebi bir hareket şeklinde tanımlanmaktadır (Diagne, 2018). Fransız sömürge yönetimini ve asimilasyon politikalarını eleştiren Léopold Sédar Senghor, Aime Césaire, Léon Damas gibi sanatçı ve düşünürler bu akımın temsilcileri olarak özellikle zikredilmelidir. 1920'lerin New York'unda ortaya çıkmış olan Harlem Rönesansı'ndan etkilendiği düşünülen négritude, asimilasyona karşı Afrika kökenlerine vurgu yapmakta ve öze dönüşü savunmaktadır:

Négritude, doğaya yakınlığından ve atalarıyla sürekli temasta olmasından güç alan Afrika hayatının mistik sıcaklığının Batı kültürünün ruhsuzluğunun ve materyalizminin karşısında uygun yere konması gerektiği; Afrikalıların modern dünyada en yararlı değer ve gelenekleri belirlerken kendi kültürel geleneklerine bakması gerektiği; adanmış Afrikalı yazarların Afrika'ya özgü konuları ele alması ve poetik gelenekleri izlemesi ve siyasal bağımsızlık için bir arzu içinde olduklarını ifade etmesi gerektiği; négritude'un Afrika'nın tüm kültürel, ekonomik, sosyal ve politik değerlerini ihata ettiği ve hepsinin de üstünde Afrika geleneklerinin ve halklarının değerinin ve haysiyetinin vurgulanması gerektiği düşüncesi ile nitelenmektedir (Diagne, 2018).

Türkiye İslamcılığı üzerinde Üçüncü Dünyacı düşüncenin etkisi doğrudan değil dolaylı ve gecikmeli olmuştur. Üçüncü Dünyacı düşünürlerin görüşleri daha ziyade asimilasyona karşı öze dönüş temasının benimsenmesi manasında, bir anlamda négritude üzerinden İslamcılığı etkilemiştir. İslam birliği

düşüncesinin her daim altta yatan ana saik olması nedeniyle Bağlantısızlar Hareketi ve Üçüncü Dünyacı teori merkezi ideal ve siyasal mücadelenin hedefi olarak görülmemiştir. Bu nedenle de ele aldığımız dönem İslamcı dergileri üzerinde hatırı sayılır bir etki olmamıştır. Daha ziyade 80 sonrasında Ali Şeriatî (1985, 1986) gibi isimlerin Türkçeye yoğun olarak çevrilmeye başlamasıyla ve onun Ruşenfir (aydın fikirliler) ideolojisi gibi kavramsallaştırmaları aracılığıyla bir İslami diriliş modeli olarak İslamcıların dikkatini çekmiştir. Özetle söyleyecek olursak, İslami bir düzenin inşası bağlamında felsefi bir konsept olarak öze dönüş sonraki yılların ilgi konusu olacaktır. Ama burada da ezilen ulus ve halkların ittifakından ziyade ümmet birliği temelinde bir arayıştan bahsedilebilmektedir.

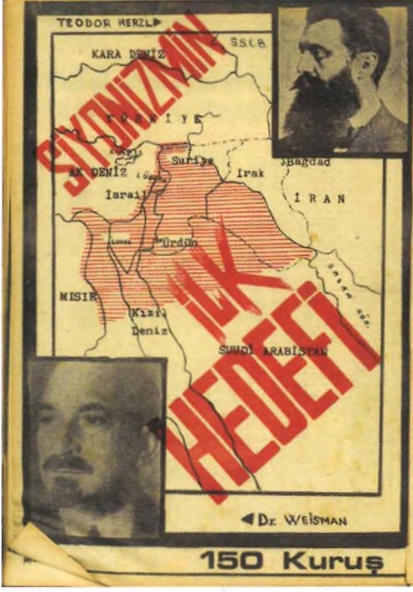
Filistin Meselesi, İsrail-Türkiye İlişkileri, Antisyonizm ve Yahudiler

1960-80 arasında özellikle 75'e kadar olan dönem, İsrail ve Siyonizm meselesini hemen tüm problemlerin anası olarak görme eğilimi ile öne çıkmaktadır. Buna dair çok fazla örnek verilebilir. Ancak sadece birkaçı üzerinde durmak fikir vermeye yeterli olacaktır. Ocak 1965 tarihli *Allah'a, Vatana, Hürriyete Fedai* dergisi "İsrail: Komünizmin Öncüsü ve Beşeriyetin Baş Belası" başlığını atmıştı. *Fedai*, Şubat 1969 sayısında bu -antici tutumun muhtemelen en aşırı ucunu sergilemiştir. Bu sayı, "Tarihin kaydettiği üç büyük Yahudi düşmanı beşeriyet size minnettardır." başlığı ile çıkmış ve başlığın altında "Cennetmekân Abdülhamid Han, Cennetmekân Cevat Rifat Atilhan ve Adolf Hitler" in resimleri yer almıştır. Bu, İslami duyarlılığın milliyetçi, ırkçı bir şovenizme ve nefret suçuna giden yolu açabilecek bir sağcılığa dönüştüğü noktaya işaret etmesi bakımından

Dünya basınının İsrail'in işgaline karşı suskunluğuna dikkat çekilmiştir.

Akıncılar, 5. Sayı, Ekim 1979, 8. Sayfa

*Yeniden Millî Mücadele dergisi
arka kapağında İsrail'in
hedefinin Türkiye olduğuna
vurgu yapan bir harita
yayımlamıştır.*

*Yeniden Millî Mücadele, 1. Cilt, 7. Sayı,
Mart 1970, Arka Kapak*

üzerinde durulması gereken bir örnektir. Milyonlarca kişinin ölümünden sorumlu bir diktatör olarak Hitler'i bile cennete göndermeye hazır olan bu yaklaşım, İslamcılığın iç baskılar ve özgüven eksikliği nedeniyle kendi özgün tezleri üzerinde yükselenmediği dönemin abartılı bir örneğidir. Cennetlikler listesinde yer verilen Atilhan ise Tek Parti döneminde Türkçülüğe, 1946'dan sonraysa ulusalcılığı ağır basan bir İslami anlayışa yakın duran, *Sebilürreşad* ve *Büyük Doğu* dergilerinde yazılar yazan, 1964 İslam Devletleri Kongresi'nin İcra Komitesi Başkanlığını yapan bir isimdi. Ekim Devrimi'nin Yahudilerin eseri ve Yahudi ile Siyonist'in aynı şey olduğunu savunan Atilhan, Yahudilerin Hristiyan çocuklarının kanlarından hamursuz yaptığını bile öne sürmüştü. Onun, 1933-34 yıllarında çıkardığı *Taşkın Milliyetçi Siyasi Mecmua: Millî İnkılap* dergisinin ırkçı kışkırtmaları nedeniyle Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Çanakkale gibi şehirlerde 6-7 Eylül olaylarına benzeyen saldırı, yağmalama ve tecavüzler (Trakya Olayları olarak anılmıştır) oldu. *Fedai* dergisi bütün bu olayların manipülatörü Atilhan'ı Sultan Abdülhamid ve Hitler ile beraber insanlığın minnettar olduğu kişiler arasında saymakta, övüp yüceltmekteydi. Nitekim *Fedai*'nin 1969 Mart sayısında da ahtapot şeklinde çizilmiş olan İsrail'in dünyayı saran kollarının üzerinde farmasonluk, komünizm, emperyalizm, kapitalizm, küfür-şirk, müstehcen neşriyat, ahlaksızlık yazmaktaydı. *Fedai* dergisinin 1970 Ocak sayısında da aynı çizim kullanılmış; bu sefer "Siyonizm Türkiye'nin Bağımsızlığını Tehdit Ediyor" başlığı atılmıştı.

Kuşkusuz İslamcı dergilerin Siyonizm karşıtlığı, bu ırkçı ve antisemitist tutumlardan ziyade Siyonist İsrail'in zalim tutum ve uygulamalarından duyulan rahatsızlıkla temellenmiştir. Sağ ve muhafazakâr etkilerin İslami hareketlerin üzerinden kalkmasına paralel olarak,

İsrail karşıtlığı da duygusal değil kurumsal ve rasyonel nedenlere dayanmaya başlamıştır. Örneğin, 29 Eylül 1970 tarihli *Yeniden Millî Mücadele* dergisinde “İslam Alemini Saran Tehlike: Siyonizm” başlığı yer almakta; “Ürdün ve İslam Âlemindeki Kanlı Kardeş Kavgasının Hain Tertipçileri Kimlerdir?” sorusu sorulmaktadır. 16-23 Ekim 1973 tarihli *Yeniden Millî Mücadele*'de ise başlık “Ortadoğu’da Beklenen Savaş: Siyonizm Harp Suçlusudur” şeklindedir. Aynı derginin 1975'teki 18-25 Kasım sayısı “BM'nin Kararı Gerçek Emperyalizmin Maskesini Düşürdü: Siyonizm Teşhis Edilmenin Telaşı İçinde/İsrail'de Yahudi Zirvesi” başlığı ile çıkmıştır. Zaman içinde Filistin dramının arkasında yatan İsrail'in uygulamaları muhayyel bir “Yahudi tehdidi” şeklinde ele alınmayacak ve İslamcılığın gelişimine bağlı olarak antisemitizmden uzaklaşarak kişiler dinlerine ve etnik kökenlerine bağlı olarak değil, amellerine ve somut kurumsal iddialarına bağlı olarak değerlendirilmeye başlanacaktır. Bu, İslamcılığın evriminde önemli bir aşamadır.

Direnış ve Cihatlar Hakkındaki Görüş ve Tutumlar

İslam dünyasındaki cihat hareketleri ve direnişler 1960'lardan 70'lerin sonlarına doğru giderek artan bir ilgi konusu olmuştur. Örneğin kendisini dinî, ahlaki, ilmi, edebi, siyasi aylık mecmua olarak tanımlayan *Hilal* dergisi, Eylül 1959 sayısını Cezayir Özel Sayısı olarak çıkartmıştır. Derginin bu sayısı Cezayir Bağımsızlık Savaşı'na tekabül etmektedir ve bu konuya ilgi canlıdır. Derginin kapağında askeri üniforma giymiş (FLN) başı açık bir kadın savaşçının resmî bulunur. Dergilerin odak konuları zaman içinde değişiklik göstermektedir. Acı çeken, işgale uğrayan, bağımsızlık mücadelesi veren yerler

EY YAHUDI

Nihayet Mescid-i Akaa'yı da yaktın ey yahudi
Asırlardır insanlığın ruhunu yaktığın gibi ey yahudi
Aya çıkarak göğe çıktığını sandın ey yahudi
Göğe çıktığına inanır inanmaz
Hilyük Peygamberin göğe çıktığı yeri yaktın ey yahudi
Mescid-i Akaa'yı yaktın ey yahudi
Daha doğrusu yaktığını sandın ey yahudi
Senin yaktığın gökteki Mescid-i Akaa'nın ancak
gülsüzdür ey yahudi
Senin yaktığın Mescid-i Akaa'nın ruhu değil,
Tağ, toprak ve ağaçtan işaretidir ey yahudi
Ölümler gibi donmuş balare de
Helik Mescid'in ateşinden bir kış düşer de
Buzlarımız çözümlür ey yahudi
Sen vaktiyle peygamberlere ihanet ettiğin gibi
Şimdi de
Onların en büyüğünün miraca çıkış noktasına
Göğe yükseliş noktasına ihanet ettin
Sen asil kendi kurtuluşuna ihanet ettin
Mescid-i Akaa'nın ruhu yakılmaz
Yakılan ancak tağ ve topraktır
Sen asil kendini yaktın ey yahudi

Diriliş dergisinde Yahudilere hitaben yazılmış şiirde Yahudi ve Siyonist ayrımı yapılmadığı dikkat çekmektedir.

Diriliş, 3. Cilt, 1. Sayı, Ekim 1969, 48-49. Sayfalar

İran'dan sonra Afganistan'ın bacılarının da silâha sarıldıkları
şeyde, Afganistan'dan gelen bir mektub

**Hicret dergisi
İran'dan sonra
Afganistan'da da
kadınların silahlı
mücadeleye
katıldığını
göstermektedir.**

*Hicret, 1. Sayı, Eylül 1979,
3. Sayfa*

**Akincılar'ın düzenlediği
mitinglerin haberi.**

Hicret, 9. Sayı, 19 Kasım 1979

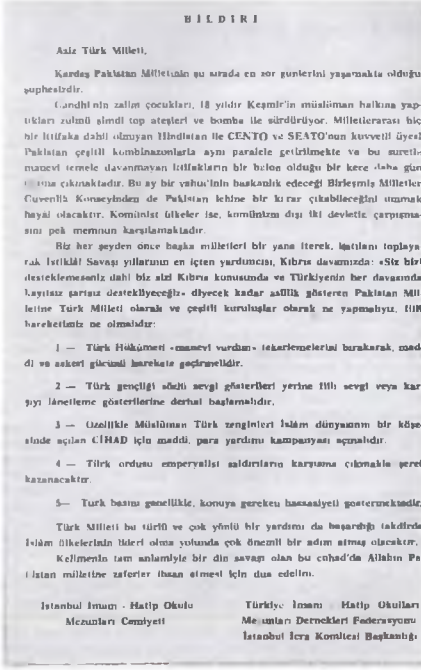
**SURİYE'DEKİ
MÜSLÜMAN KATLIAMINI
PROTESTO MİTINGİ**

**21 KASIM AKINCILAR
ÇARŞAMBA SAAT 12.00 DE İSKENDERUN'DA**

**AFGANİSTAN
MÜSLÜMANLARININ
MÜCADELESİNİ DESTEKLEYELİM**

AKINCILAR

MİTING : 24 KASIM CUMARTESİ SAAT : 12.00'DE KAYSERİ'DE

*Türkiye İmam Hatip
Okulları Mezun Dernekleri
Federasyonu'nun Keşmir için
yayımladığı ortak bildiri.*

Tohum, 2. Cilt, 23. Sayı, Ağustos 1965,
15. Sayfa

Genel Sekreteri Gorbaçov'un açıklaması sonrasında Sovyet güçleri çekilmeye başlamış ve 15 Şubat 1989'da çekilme tamamlanmıştı. Ancak işgal bitmiş olsa da o günden bugüne Afganistan bir daha huzur bulamamıştır. İç savaş en az işgal kadar yıkıcı olmuş ve özellikle 1994'te Pakistan'dan dönen Molla Ömer ve ekibinin kurduğu Taliban hareketinin sahneye çıkışıyla birlikte Afganistan, direniş ve onurla, 20. yüzyıl İslami hareketlerinin özgürlükle imtihanı konusunda en olumsuz örneklerden birini oluşturan baskıcı yönetimleri bir arada deneyimleyen ülke oldu. Fakat 1970'lerin sonunda Afgan Cihadı tüm dünyadaki İslamcılara bir mıknaş gibi kendine çeken olağanüstü bir değişim arayışını simgelemiştir. Türkiye İslamcıları da bu süreçte kayıtsız kalmamışlardır.

Akıncı Güç dergisinin 1979 Ağustos sayısında mücahitlerin yer aldığı kapak sayfasının başlığı "Afganistan: Zafere Bir Adım Kaldı" şeklinde atılmıştı. Müslüman bir topluma Marksist bir devletin müdahalesi dünya Müslümanları açısından kabul edilemez bulunmuş ve 1980 sonrasının İslami ajandasının merkezi konularından biri Afgan Cihadı olmuştur. *Akıncılar* dergisi "Hayat iman ve cihattır" sloganı ile ve Osmanlı fetih ordularını simgeleyen bir ayırmaç ile çıkmakta, Afganistan temasını merkezi meselesi hâline getirmektedir. 18 Haziran 1979 tarihli *Tevhit* dergisinde "Ruslar kaçıyor, Kabil düşüyor, sıra Irak Baasçılarında" başlığı atılmıştır. *Akıncılar* dergisinin 1979 Eylül sayısında da Afganistan Başbakanı Taraki'nin devrilmesi üzerine "Sıra diğerlerinde" başlığı yer almakta; aynı sayıda Sudan'da laikliğin kaldırılmasına selam gönderilmektedir. Ekim 79 tarihli *Akıncılar* dergisinde de Afganistan yine gündemdedir. 19 Mart 1980'de Suriye ve Afganistan'a ortak gönderme ile "Savaş bitmedi yeni başlıyor" başlığı yer almaktadır. *Sebil* dergisi Ağustos

1979 sayısında Afganistan'daki yeni oluşumları coşkuyla karşılamaktadır: "Yaşasın Afganistan İslam Cumhuriyeti". Taraki'nin devrilme haberi 17 Eylül 1979 tarihli *Hicret* (Cemaatten Devlete) dergisinin kapağında Humeyni'nin "İslami olmayan iktidarları devirmeliyiz" sloganıyla birlikte yer almıştır. 24 Aralık 1979 tarihli *Hicret* dergisi "Afganistan'a ağıt yakma günü değil Sovyet emperyalizmini cezalandırma günüdür. Ceza yalnız Afganistan'da verilmez." başlığını atarken, siyah bayrak ve keleş bileşimini görsellerde kullanmaktadır. Aynı yılın diğer sayılarında "Afganistan Çekoslovakya değil", "Afganistan kâfirlere mezar olacak" söylemleri yer almaktadır. Bu dönemde çeşitli dergilerde Afganistan İslam Devleti için güç birliği yapılması çağrıları ve Hikmetyar gibi önderlere atıfla İslam dünyasının birliğinin, düşmanı yenmek için gerekli ve şart olduğu vurgulanmaktadır. Afganistan'a ilgi 1980'lerde de azalmadan sürmüştür.

1970'deki Hafız Esad darbesiyle kurulan Suriye rejimi de Alevi azınlığı Sünni çoğunluğa hâkim kıldığı gerekçesiyle dönem dergilerinde sık sık gündeme gelmiştir. Bu gerekçe ile muhalefeti sürdüren ve zaman içinde şiddet eylemlerine de sürüklenen Suriye İhvanı'nın kalkışması, 2 Şubat 1982'de 30 ila 40 bin kişinin katledildiği Hama Katliamı'na yol açmıştır. Bu nedenle Suriye özellikle 1970-82 yılları arasında İslamcı ajandanın merkezini işgal eden konulardan biri olmuştur. Kafkasya ile ilgili haberler bu dönemde hemen hiç görülmemektedir ama bu durum normal sayılabilir zira Kafkasya'ya olan ilgi SSCB'nin çözülmesi ve bağımsızlık arayışları nedeniyle 1990 sonrasında Çeçen Savaşı'nın başlaması üzerine artmıştır.

Ve sonunda basılı Hüseyin Münkel ve Ridvan Muhammed olmak üzere bütün Afganistanlı mücahitlerin «Türkiye'de bekledikleri yazar-çizer-ekibi, kendilerine güçlü bir «film ekibi de ilave edilmiş olarak yola dü-rüldü.

Bizim «7 Güneş Adam» isimli şir kitabını «Christian yeni ««««« : Erdem Bayazit, Ahmet Bayazit, Yücel Çalmaklı, Çetin Tunca, Şenel Demirke, Halil İbrahim Sarıoğlu ve Nurdet Taşoğlu.

Bizimleleri gördüklerinde mücahitlerin sevinç ve gururlarının ne kadar büyük olduğunu çok iyi tahmin edebiliyorum. Düşünün ki onları, Türkiye'nin dağ köylerinden yazmış, kimsi okunaksız mektuplar bile heyecanlandırıyor.

Ekipten ilk haberi telefonla bekliyorduk ama Türkiyeden uzaklaştık-ça telefon iribatının azalacağını ve sonunda kalkacağını da biliyorduk. Nispettin Erdem Bayazit'in Yeni Devir'in 4.0.1981 tarihli nüshasındaki ilk yazısı, ki Cümbük sınıj kapağında ve henüz Türkiye sınırlarında iken yazılmıştı, aldığımız ilk haber oldu. Daha beş on gün onları yine Erdem Bayazit'in gazetedeki yazılarında takip edebildik. Onun bana Tahrau-dan Mavera'nın İstanbul bürosuna yolladığı mektup bir iki hafta sonra Ankara'da elimde geçti.

Cahit Zarifoğlu, Afganistan savaşının yerinde tespit edilmesine dair fikrini bir anektot ile açıklıyor.

Mavera, 5. Cilt, 58. Sayı, Eylül 1981, Kapak

Dönemin dergilerinde İran Şah'ının gidişi oligarşi eleştirisi ile beraber yer almıştır.

Şura, 33. Sayı, Ağustos 1978, 5. Sayfa

İran Devrimi'ne ve Mezhepçiliğe Yaklaşımlar

Devrim, Türkiye'ye Yansımaları ve İran İslam Devleti'ne Yaklaşımlar

Daha önce de değindiğimiz gibi, 70'lerin sonuna damga vuran en önemli olay İran İslam Devrimi'dir. Bağımsızlık ve birlik arayışı içindeki Müslümanlar, 20. yüzyılın en büyük üç devriminden birini gerçekleştirmenin verdiği özgüvenle doluydular. Batı sosyal bilimleri ve siyasetçiler olan biteni anlamaya çalışıyorlardı. İslamcı dergiler de hem devrime giden süreci hem de sonrasındaki gelişmeleri dikkatle takip ediyorlardı. Şura dergisi yerine çıkan ve daha ziyade Akıncı gençliğe hitap eden *Tevhid* dergisinin 17 Aralık 1978 tarihli ilk sayısının başlığı "İran'da Zafere Duacıyız" olmuştur. Kapak görselinde Rıza Şah firavun şeklinde resmedilmiş; Erbakan'a atıfla "İran halkının isteğini saygıyla karşılamak gerekir." denmiştir. Şubat 1979 sayısı ise *İslami Hareket* dergisi ile aynı kapağı kullanmış; Kudüs mescidine puşi ve keleş sarılmış olarak gösterilmiştir. *İslami Hareket* dergisinde "Küfür tek millet, biz birleşemiyoruz." sloganı, *Tevhid* dergisinde ise "Küfür İslam topraklarından kovulacak." sloganı öne çıkarılmıştır. Metin Yüksel'in şehit edildiği tarihlerde İslam dünyasında devrim heyecanı yaşanıyordu. 8 Ocak 1979 tarihli *Tevhid*'in kapağında herhangi bir yorum olmaksızın Humeyni görünüyor; 23 Ocak 1979 tarihli dergide ise "İran halkı demokrasi değil Şeriat istiyor.", "Caferi Müslümanlar Kızılbaş değildir, bühtan etmeyelim." ifadeleri yer alıyordu. Burada "kızılbaş" olmak yine olumsuz bir şekilde ve ayrımcı ifadelerle anılmaktaydı.

Mezhepçi yaklaşımların Şiiliği de mahkûm ederek, İran'da olanların bir İslam devrimi değil Acem

operasyonu olduğu yönündeki propagandalarına karşı durulmaya çalışılıyordu. Bu dönemde İslamcılar, Caferileri Alevilerden ayırmaya ve İran Devrimi'yle birlikte ele almaya gayret etmiş olsalar da Türkiye siyasetinde Alevi-Sünni ayrımı üzerinden sürdürülecek olan karşıtlaştırmayı tam olarak aşamamış görünmektedirler. Alevilere yönelik olarak hâlâ mezhepçi vurgular mevcuttur. İran 12 İmam Şiiliği, Caferilik ve Aleviliğe yönelik olumsuz yaklaşımlar daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Bu durum, emperyalizme karşı direnişin ve ümmet birliğinin önündeki en önemli engelin mezhep ve benzeri konulardaki iç ayrışmalar ve çatışmalar olduğunu göstermektedir.

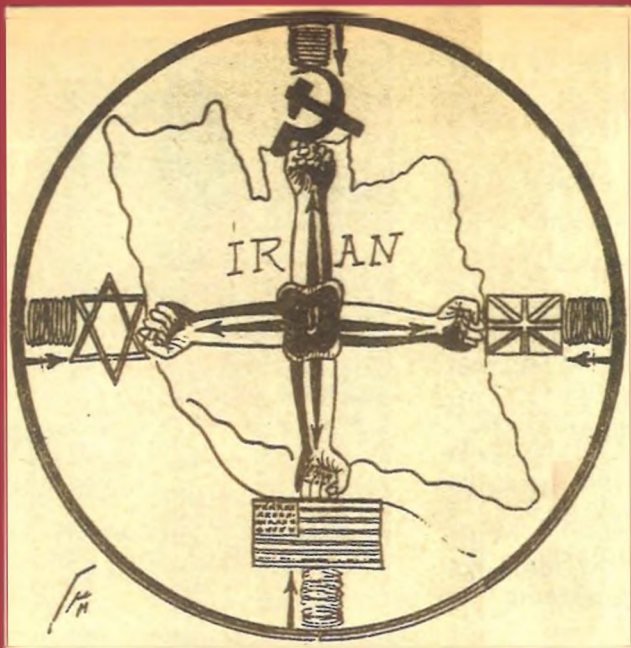
İran'da şaha karşı mücadelede şahın yenilmesine dair bir görsel.

İslami Hareket, 12. Sayı, Ocak 1979

Bütün bu sıcak gündem Humeyni'nin 1 Şubat 1979'da İran'a dönmesiyle devam etmişti. 20. yüzyılın üç büyük devriminden biri Batı'nın hayret dolu bakışları altında gerçekleşmişti. 13 Şubat 1979'da İran Devrimi'ni ve lideri Humeyni'yi uzun süredir ilgiyle takip eden ünlü Fransız düşünürü Michel Foucault (2012, s. 279) bu süreci şöyle özetleyecekti:

“Merasimlerden ve matemlerden oluşan bu uzun silsile, sokakta Allah'ın adını anan milyonlarca adam, mezarlıklarda ağzlarından isyan lafını ve dualarını düşürmeyen mollalar, teyp kasetleriyle elden ele yayılan vaazlar ve her gün Paris'in dış mahallelerinden birinde Mekke istikametinde diz çökmek için caddede karşıdan karşıya geçen bu yaşlı adam; bizim için bütün bunlara 'devrim' demek zordu.” (akt. Erkilet, 2017: b, s. 607).

20. yüzyılda dinin etkisinin giderek azalacağına dair sosyolojik teorileri altüst eden bu gelişmeler tüm İslam dünyasında derin bir heyecan yarattı. Türkiye de bu gelişmeleri yakından takip ediyordu. 5 Şubat 1979 tarihli *Tevhid* dergisinde İran'daki gösterilerden bir

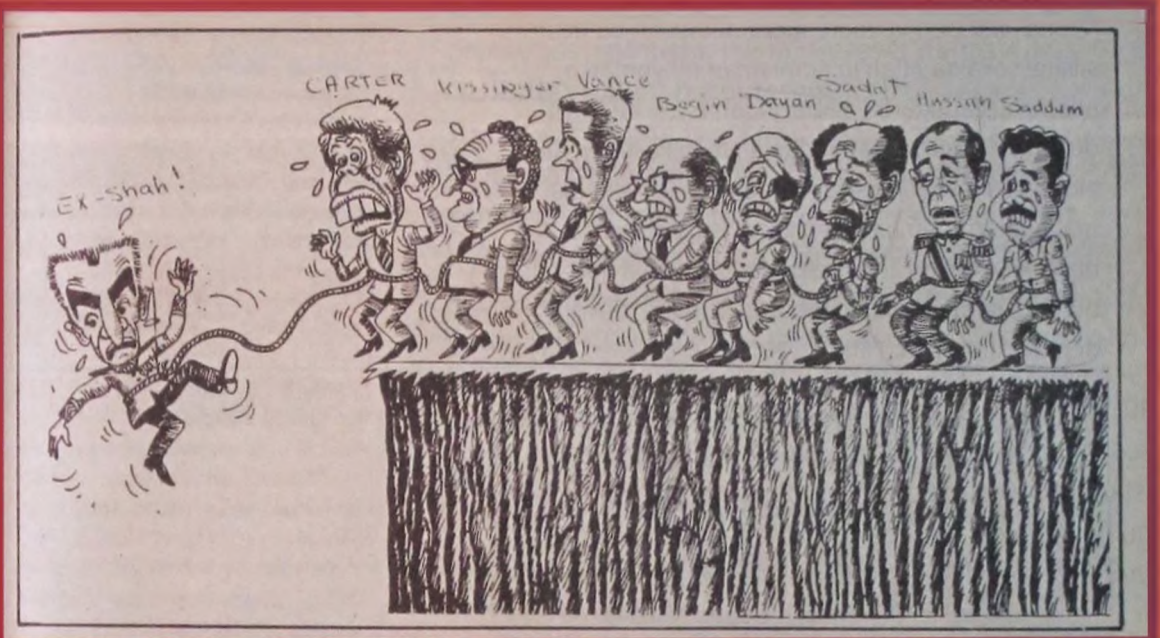
İran'ın nelere karşı olduğunu anlatan bir karikatür
Rusya , Amerika , İngiltere, İsrail ve kuklaları...

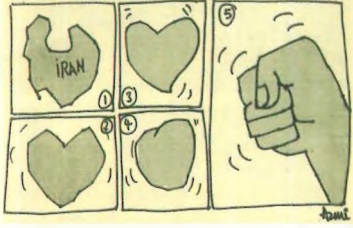
İran'ın karşı olduğu ifade edilen güçlerin karikatürü: Rusya, Amerika, İngiltere, İsrail.

Hicret, 19. Sayı, Mart 1980, 14. Sayfa

İran'da Şah'ın devrilmesi ile birlikte diğer tüm iktidarların da bundan etkileneceğini gösteren bir karikatür.

Hilal, 18. Cilt, 208. Sayı, Mayıs 1980, 7. Sayfa

İran İslam Devrimi arifesinde Tevhid dergisi, devrime destek veren çok sayıda yayın yapmıştır.

Tevhid, 1. Sayı, 17 Aralık 1978

fotoğraf yer alıyordu. Göstericilerin taşıdığı pankartın üstünde bulunan USA yazısının ve orak çekicinin üstü çizilmiş, aralarına Allah yazılmıştı. Ne Amerika ne Rusya ama İslam birliği şeklinde özetlenebilecek bu görsel devrime ilginin önemli temsillerinden biriydi. Kapakta, bu resmî ellerini havaya kaldırmış olan Humeyni tutuyordu. Diğer başlıklar arasında dikkat çekici olanlar: “El yazısı ile neşrediyoruz: Humeyni Kürtlere seslendi.”, “Şah’ın kaçarken yaptığı gizli konuşma mikro teyple tespit edildi.”, “Afgan Müslümanları kızıl rejimin ordularını perişan ediyor.” şeklindeydi. 12 Şubat 1979 tarihli *Tevhid* dergisinde de “Ey İranlı Müslüman sen İslam’ı talep ettin, Allah nasiip etti. Şimdi vazifeni onu ilelebet müdafaa ve muhafaza etmektir.” deniliyordu. Benzer şekilde, Şubat 79 tarihli *Sebil*’de de “İslam âlemindeki uyanış karşısında süper güçler panik içinde.” başlığı öne çıkmaktaydı.

Devrim, dünya Müslümanları için bir yapılabirlik kanıtı olmuş ve aynı şekilde tekrarlanacak bir model olarak değil fakat özgün koşulları çerçevesinde anlaşılmaya çalışılması gereken bir deneyim olarak görülmekteydi. Nitekim Ocak 1980 tarihli *İslami Hareket* dergisi tam da bu meseleyi tartışan bir başlıkla çıkmıştı: “Humeynicilik mi yoksa İslam’ın yeniden dirilişi mi?”. Benzer şekilde Eylül 1980 tarihli *İslami Hareket*’te de “İran inkılabının muhasebesi” yapılmaktaydı. Ancak İran Devrimi’nin algılanmasında da daha millici olan yaklaşımlar ile İslamcı tutumlar arasında ayrışma mevcuttu. Örneğin *Yeniden Millî Mücadele* dergisi meseleye bu kadar iyimser bakmamakta; 3-10 Nisan 1979 tarihli sayısında devrime atıf yapılmamakta ve “İran karışıklıkları ve Mısır-İsrail anlaşmasından sonra İslam dünyası yeni parçalanmaların eşiğinde” şeklinde bir başlık yer almaktaydı.

Her ne olursa olsun yine de Humeyni bu dönemde en fazla atıfta bulunulan ve önemsenen İslami figür olarak karşımıza çıkmaktadır. *Akıncılar* Ekim 1979'da Humeyni'nin "Siyaseti dinden kimse ayıramaz!" cümlesini öne çıkartmıştı. İslamcılığın temel ilkesi olan bütünsellik vurgulanmaktaydı; din ve devletin, siyaset ve kültürün birbirinden ayrılamayacağı ilkesine gönderme yapılmaktaydı. 17 Eylül 1979 tarihli *Hicret* (Cemaatten Devlete *Hicret*) dergisinin kapağında Afganistan Cemaat-i İslamisi, Humeyni'nin "İslami olmayan iktidarları devirmeliyiz." sloganı ile birlikte yer bulmuştu. 22 Ekim 1979 tarihli *Hicret*'te de Humeyni, "Müslümanlarla savaşanlara petrol yok." cümlesiyle yine merkeze oturmuştu. Aynı alıntıda "Tağuti düzen isteyenlere hürriyet yok." önermesi de mevcuttu. Bu ifadeler daha sonraki dönemlerde belirginleşecek olan özgürlüklerle ilgili sorunların daha o tarihlerde görünür olmaya başladığının bir örneği olarak kabul edilebilir. Humeyni sürekli olarak gündemde tutulurken, Ali Şeriatî ve Murteza Mutahhari gibi isimlerle alakalı başlık ve haberlerin azlığı/yokluğu da sürece dair dikkat çekici bir tutumdur. 1960-80 döneminde Humeyni, İslami hareketi zafere ulaştıran kişi olması hasebiyle dikkatleri üstünde toplamaktadır. Ancak kişi özgürlüklerine ve kadınların konumuna özel bir önem atfeden Şeriatî gibi isimler üstünde fazla durulmamaktadır. Toplumda Şiilik ve Caferilik hakkında ikircikli tutumlara sahip olunması da bunun bir diğer nedeni olarak düşünülebilir.

İslamcılık Bakış Açısından Mezhep Meselesi ve Dergiler

Mezhepçilik ve mezhepçilikten kaynaklanan ayrışma ve çatışmalar, İslamcılık tarafından temel sorun alanlarından biri olarak görülmüştür. Geleneksel İslami anlayışlar, mezhepçilik bakımından ciddi

Dönemin dergileri Türkiye'de İran İslam Devrimi'ni yakından izleyip ve gündeme taşımıştır.

Tevhid, 1. Sayı, 17 Aralık 1978

ABD'de MÜSLÜMANLAR

Sen derece nakı ve disiplinli bir topluluğa olan «Büyük Müslümanlar» topluluğu, kompozitli Amerikalı toplumunun nıkci ayırtılma reaksiyonu olarak doğmuşlardır. Amerikan bayrağı altında köle olarak kullanılan Amerikalı beyazlar arasında tutulan, ezilen insan. Geçmişte sadece 400 seneden beri Müslümanlar diye diğil gibi söylenmekte ve külliyet ruhunu adlıdır etmesekle insanıya acımasız, hatta teavül, amerikan eğitim ve orta sınıfı dâğıtması vâzırlık, sarmayenin büyük çapta dağıtıldığı gözetici profesyon bayraktarı olarak bu sınıfta temsil etmektedir.

Bu sınıfta bulunan insanlar bu yarıların etkilerine karşı koyan disiplinli bir şekilde propaganda, konferans, dersler, ve bazenla dayanışmalı bir şekilde faaliyetleri yürütmektedir.

Milletine hayran eğilim sahipleri Eil Jah Muhammed «Yâşayacak peygere bu dünyada yapılmış, iyi bir hayat tarzı bulmamızı, hakikatlere erişmemizi, aynı zamanda Ahbet için hazırlanmamızdır» di-

«Cemiyetleri varistenedirici tek din olan Müslümanlık böylece kendilerinde mutlak bir sözünkile emareye koyan eğitim merkezleri çağına ve mücadelede başarılıdır»

Büyük beyazların Müslümanlık fikrinin yayılmasını önlemek için her türlü önlemleri almışlardır. Ancak, Müslümanların durumu «Fetihçilerin çıkar yolunu Müslümanlık fikrinin yayılmasını önlemek için almışlardır» diye yorumlanmaktadır. Bu yorumun doğru olup olmadığını tartışmak gerekir.

Amerika temâlinde Mehmet Şevket ile birlikte çekilmiş fotoğrafı Muhammed Ali «Milletler için demokrasiyi başlatmış ve bu konuda büyük başarılar elde etmiştir»

Batı'daki Müslümanlar ve İslam'ı seçenlerin bilgileri sık sık dergilerin gündemi içine girmiştir

Gölge, 8. Sayı, Temmuz 1976

devlet olmak istediği, bunun için de Müslüman ülkeleri yönetenlerin samimi, tedbirli ve mert olması gerektiği sayılabilir. Dergi kapaklarında siyah bayrak ve keleş bir arada görülmekte, İslam'a saldıranlara saldırlacağı söylenmektedir. Savaşta çeşitli organlarını kaybetmiş, sigarasını tellendirmekte olan, uzaklara dalmış mücahitler göğüslerinde fişeklikler, ellerinde makinalılar ile dergi kapaklarının en sık rastlanan görselleri arasındadır.

Lakin devrim duygularının en yoğun olduğu bu tarihlerde bile millî vurgular cihadi vurgularla iç içe geçmiş görünmektedir. Nitekim Şubat 1980 tarihli *Sebil*'de «Davanın ruhu feda edilemez. Müslümanlar, milliyetçiler, vatanseverler tek safta. MSP-CHP koalisyonu mümkün değildir» ifadesiyle, bir taraftan cihat övülürken öte taraftan milliyetçilik ortak paydasında birleşmekten söz edilmektedir.

Batıda İslam'ın İnkişafı: Mühtedilik Meselesi

Bu dönemde İslam, *Hilal*, *Sebil* ve *Yeniden Millî Mücadele* gibi dergilerde de İslam'ın Batı'da gelişimi zaman zaman değinilen bir konu olmakla birlikte, özellikle Nurcu yayınlarda yoğun olarak işlenen merkezi konular arasında yer almaktaydı. *Zülfikar Mecmuası*'nda Batı toplumlarına, bu toplumlarda yaşayan kişilere, özellikle de bilim adamlarına çok fazla atıf yapılıyordu. Osmanlı son dönem İslamcıları için de gelişmiş batı toplumları karşısındaki yenilmişliğimiz temel sorun alanlarından biri olagelmiştir. Batı öykünülen, taklit edilen, üstte görülen, gelişmişlik timsali bir yerd. Bu eşitsiz ilişkiye rağmen Batılı bilim adamları İslam'ı kabul etmekte, İslam'ı, Kur'an'ı ve Risaleleri övmekte, İslam Avrupa'da yayılma göstermekteydi. Bu,

derginin tüm sayılarına damgasını vuran en önemli temalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Erkilet, 2016). 1960'ların İslami dergilerinde sadece bilim adamlarına değil halktan Batılılara ilişkin hidayet hikâyeleri de sıklıkla yer almaktadır. Bunlar, Müslüman toplumların asırlardır yaşadığı aşağılık kompleksinin yersizliğine işaret eden ve özgüven aşılama çalışan bir yaklaşımın ürünü gibi görünmektedir. Bu bağlamda *Zülfikar*'da yer alan haberlerden birkaçını örnek olarak verebiliriz: "Dünyanın En Büyük Âlimlerinden Willy dedi ki: İslam Dinini Anlatırsanız Bütün Avrupa Müslüman Olur", "Amerikalı Bir Hanım Müslüman Oldu", "63 Hollandalı Müslüman Oldu", "Hollanda'da İslami İnkişaf", "İki Alman Genci Müslüman Oldu". Benzer şekilde Risalelerin Amerika ve Avrupa'da İngilizce yayınlanması da sıkça zikredilen ve önemsenen hususlar arasındadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, İslamcı dergiler yayınlandıkları dönemin ana ilgi konularını, tutum ve algılarını ve tarihsel değişimleri izlemek açısından eşsiz bir malzeme sunmaktadır. Bu yazıda dergilerin İslam birliği fikrini ve onunla bağlantılı konuları nasıl ele aldıkları konu edilmiştir. Bu çerçevede, bağımsızlık hareketleri, İslam birliğini inşa amacıyla ortaya konan somut proje ve girişimler, emperyalizm ve sömürgecilik eleştirileri, Üçüncü Dünyaçılık, Filistin meselesi, İslami direniş hareketleri ve tüm bunların ana eksenini olarak da cihat ve şehadet temaları üzerinde durulmuştur.

KIMLER VE NİÇİN MÜSLÜMAN OLDULAR

Faruk ÖZDÜNDAR

12) **Alman Zengisi :** (Alman Asilii)

"Öğ yıl önce Almanya'da çalışan Mustafa Öztürk gibi bir Türk işçisi evlendim. Bu sene içinde Müslümanlığı öğreniş bir şekilde incedim. Dinlerin en yücesi olduğunu anladım. Bu nedenle Müslüman oldum. Bütün kurtullamlı yerlere gittim."

13) **Ayşe İncir :** (Alman, hukuk mezunu ve Hükim)

"Şimdiye kadar Hıristiyan olarak yaşadım. Bütün dinleri tetkik ettim. İslam dininin en modern ve tam kuddi bir din olduğunu anladım. Bir tek mübâdül vardı ve o da Allah'tır."

14) **Ayşe Peyvelli :**

(Mazine, İngiliz, Katolik Mezbahibinden)

"Müslümanlığı Hicrî kâinatın teatiri altında köküne kabul ettim. İslam kapımı dünyaya en uygun dindir."

15) **Ayşe Neyemli :**

(Rusya, Katolik Mezbahibinden)

"Amerika'da 1948 yılında bir Türkle evlendim. 1963 yılında Bayoğlu Müslümanlığı kabul ederek Ayşe adını aldım. Dinimi ve yeni benim çik istiyordum. Çok sevdiğim."

16) **Bella Özyurt :**

(İrlanda Margot, Alman)

"Hiçbir temada gelişimim Öjüz Özyurt ile 1964'te evlendim. On yıl Almanca Kur'an'ı okuduktan sonra oğlum Bayr'ı da alarak Türkiye'ye geldim. Hiç kimisinin teatirde kâinatın Kur'an'ı senelerce inceledim. Kocamdan Müslüman olmama yitirmemesi istedin. Bu anda büyük bir mutluluk ve gönül rahatlığı hissediyim. Almanya'ya döndüğünde, din bilgilerimi getirip en mükemmel din ilmiyet olduğunu bütün sanıklarına anlattığımdır."

17) **Beğum Jene :**

(Londra, Müslüman Kadınlar Federasyonu Başkanı)

"1948 yılında Londra İslam Kültür Merkezine Müslüman oldum. İlk kez Londra'da Batıya girmişim. Ama Batı'dan döndü sandıkta cevap veremiyordum. İslamiyet'e yönelişimde doğru yolu bulduğumu anladım. Kendi kendime Müslüman oldum."

18) **Bayr Piskari :**

(Yeni em Sırbistan, İngiliz, Şair, Yazar, Romanist)

"Hıristiyan olduktan sonra, Müslüman olduktan sonra her çocuk İslam olarak doğdu." Bu husus beni çok duygulandı. İslam'ı daha çok okuyup öğrendikten sonra hidayete erdim."

19) **Calâeddin L. Druman :**

(Bosna Devleti Ağı'm, Bosna)

"İslamiyet Hıristiyanlığından incedimdir. Çünkü İslam hakikati, Hicrîlik, kâdîbiyeti, insanlığı göstermektedir. Şimdi bana option hidayet kapım, bütün bu dünyaya açıldı. Allah, Muradım her şeyimi İslam'a tahsis etmiştir."

20) **Emine Maister :**

(Alman)

"Bir gün oğlum gülerci yarımın dolu bir şekilde bana şunları söyledi:

— Bundan sonra ben Hıristiyan olarak kalmak istemiyordum. Ben Müslüman olmak istiyordum. Kocamdan beni de benimle bu doğru ve güzel dine katılmamı istedi."

Oğlumun bu sözleri bana çok tesir etti. İlk hayatımda ilk defa İslam dini ile alakadar olmağı öğrendim. Berlin Cominin İmanı ile tamam bulduğum beni Müslüman olarak vâkıfımdaki İslamın narin ezzeninden yitirip gecti. İslamiyet'in perçemi doğru bir din olduğunu öğrendim. Zaten Hıristiyanlıkta da Allah'ın ismi her baka dâimiyetini, tarımında sonuna gözükülmiştir. Hele Papa'nın teatiri İslamiyetin de aynı ve kocamın bir sözcüğüdür."

(Emin, Maccar Dr. Binboşan)

"12 yıl önce İslam olarak Türkiye'ye geldim. Üç gündür beri Müslümanlığı tetkik ettim. İslam ile müjherret oldum. Müslümanlık ile ilgili hayli esser okudum. Herkesce İslam dininin Hak olan olduğunu gördüm."

Bu sebeple Müslüman oldum."

(Devamı Vardır)

Oku dergisi, Avrupa'da İslam'ı tercih etmiş kişilerin bilgilerine ve bu husustaki görüşlerine yer vermektedir.

Oku, 15. Cilt, 169. Sayı, Haziran 1976, 19. Sayfa

★
DÜNYA ŞAMPİYONU CLAY, İYİ
MÜSLÜMAN OLMIVAN KARISINI
BOŞUYOR

Dünya Ağır Sıklet Boks Şampiyonu Cassius Clay, on aylık eşi olan Sonji Ray'dan boşanmak için mahkemeye müracaat etmiştir.

Clay, güzel eşinden niçin ayrılmak istediğini şöyle izah etmektedir: «Sonji, sadık bir müslüman zevce olacağına dair bana verdiği sözü tutmadı.»

Sonji, şer'î kanunlara riayet etmiyerek göz alıcı bir kaç elbise satın almak isteyince, Clay «Bütün müslüman zevcelerin basit ve gösterişsiz elbiseler» giydiklerini iddia ederek buna mâni olmaya çalışmıştır.

Clay, mahkemeye verdiği dilekçesinde, eşinin hiç bir zaman Müslümanlığı kabul etmeyeceğine kanaat getirdiğini belirttikten sonra iyi bir müslüman zevcede şu vasıfları aradığını söylemektedir:

— Makyaj yapmıyacak.

— İçki ve sigara içmiyecek.

— Alkollü içkiler satılan yerlere gitmiyecek,

— Vücutunda açık bir yer bırakmıyacak şekilde basit bir elbise giymek.

— İslâm inançlarının meydana getirdiği kanunlara riayet etmek,

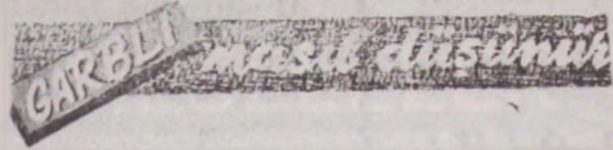
— Namaz kılmak ve oruç tutmak.

Sonji, bundan bir müddet önce gazetecilere, İslâmiyetin şartlarını yerine getirmenin, bilhassa günde beş defa namaz kılmanın ve oruç tutmanın kendisine çok zor geldiğini söylemişti.

İslâmın prensiplerine sadık kalma hususunda iyi bir anlayış gösteren Dünya Şampiyonu Clay'ı tebrik ederiz.

Boksör Muhammed Ali'nin eşinden, "iyi bir Müslüman olmadığı nedeniyle" ayrıldığı haberi yer almaktadır.

Tohum, 2. Cilt, 21. Sayı,
Haziran 1965, 39. Sayfa

Bir ilim adamını Allah'ın varlığına irandıran yedi sebep

Yazan: A. Gressy Morrison Newyork İlim Akademisi Başkanlarından

— III —

İKİNCİSİ : Gayesine ula yaprağına bir şekil verip şabilmek için hayatın ne ve her çiçeği bozar. Hayat, bir müzisyendir, imkanlar araştırması da, her kuşa aşk şarkısını nâherşeyi içine alan o ilâhî sıl söyleyeceğini böceklerle hikmetin bir tazahürüdür. re, binbir ses müziği için

Can denen şey nedir, de nasıl anlaşacaklarını öğretmiştir.

Hayat, yüksek bir kimyagerdir, meyvalara, baharata tat, güllere koku verir; su ile karbonik asid den şeker ve odun yapar; bunu yaparkende mahlûkatin teneffüs etmesi için oksijeni serbest bırakır. Adetâ görülmeyecek kadar küçük olan bir protoplazma damlasını düşünün şeffaf, pelte gibi, hareket kabiliyeti olan ve güneşten kudret alan bir samdır, her ağacın her

Hayat denen bu Heykeltıraş, bütün yaşayan şeylere vücut verir; bir ressamdır, her ağacın her

(Devamı var)

Batılı bir bilim adamının bilim yoluyla Allah'a inanması örneklendirilmiştir.

Zülfikar, 3. Sayı, Temmuz 1964,
2. Sayfa